

Г. В. Коваль,

докторант кафедри державної політики і менеджменту, ЧДУ імені Петра Могили

ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА З ПИТАНЬ ПРОФІЛАКТИКИ СНІДУ

Автор статті розглядає сутність державної політики з питань профілактики ВІЛ/СНІДу, аналізує її основні рівні та зазначає органи державного управління, які займаються вищезазначеною проблемою в Україні.

The author looks at the core of the state policy on HIV/AIDS prevention and control, analyzes its main levels and lists public administration bodies involved in the stated above problem in Ukraine.

Ключові слова: молодь, молодіжна політика, молода сім'я, держава, нормативно-правові акти, профілактика, проблеми, СНІД.

Key words: youth, youth policy, young family, state, legal acts, prevention and control, problems, AIDS.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У більшості країн сучасного світу державна молодіжна політика є одним з найважливіших, пріоритетних напрямів діяльності держави і постійно здійснюється з урахуванням її можливостей на політичному, соціальному, економічному, законодавчому та організаційному рівнях для створення сприятливих передумов життєвого самовизначення та самореалізації молодих людей, вирішення нагальних проблем молоді, підтримки її інноваційної діяльності, громадської активності.

Сьогодні, поряд з проблемами молоді щодо отримання житла, освіти, першого робочого місця тощо, існує проблема, якою глибоко занепокоєна громадськість світу — це проблема, яка склалась у зв'язку з пандемією інфекції, викликаної вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ) та синдрому імунодефіциту (СНІД) — однією з найбільш серйозних загроз людству.

Україна залишається однією з найбільш уражених епідемією ВІЛ/СНІДу країн Європи. Вірус імунодефіциту вражає, насамперед, молоде покоління, що веде до демографічної катастрофи, ставить під загрозу економічний розвиток країни, викликає соціальні й етичні проблеми.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ АСПЕКТІВ ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, ЯКИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Аналіз офіційних даних про поширення ВІЛ-інфекції в Україні свідчить, що епідемія продовжується з тенденцією до подальшого зростання в усіх регіонах, але, в той же час ВІЛ-інфекція розповсюджена нерівномірно серед людей різного віку. Водночас ще більшої актуальності набуло питання профілактики СНІДу серед молоді. Значне зростання кількості ВІЛ-інфікованих зумовило труднощі у наданні їм медичної допомоги, вирішенні соціальних і психологічних пи-

тань. Внаслідок того, що сьогодні неможливо миттєво зупинити розвиток епідемії, слід зазначити, що соціально-економічні, демографічні наслідки епідемії поглиблюватимуться в часі та впливатимуть на майбутні покоління.

Небезпечною є тенденція збільшення кількості споживачів наркотиків серед підлітків та молоді, зростання рівня криміналізації наркоманії, низька ефективність медичної допомоги хворим на наркоманію, обмежене розроблення сучасних програм, їх психосоціальної реабілітації та адаптації в суспільстві, відмежування від її первинної профілактики, спрямованої на зменшення попиту на наркотики.

Поведінку молоді, зокрема сексуальну, об'єднаність у питаннях ВІА/СНІДу, шляхи та фактори ризику інфікування досліджували такі вчені, як: Балакірева О., Гришаєва І., Люльчук М., Плевако О., Щербина В. Інші науковці, а саме: Жабокрицька О., Закопайло С., Лях В., Лапаєнко С., Романова Н., Терницька С. — розглядали психолого-педагогічні аспекти роботи з профілактики ВІА/СНІДу, а також формування у молоді мотивації до здорового способу життя. Питання змісту, пріоритетів та здійснення молодіжної політики перебувають у фокусі уваги таких науковців: М. Головатого, В. Головенька, О. Кулінич, Н. Лукьянкової, Н. Метьолкіної, В. Орлова та інших [9, с. 151].

Відзначаючи суттєве значення напрацювань як вітчизняних, так і зарубіжних вчених для наукового розв'язання поставленої проблеми, слід зауважити, що ця проблема, особливо в Україні, і сьогодні залишається надзвичайно актуальною та потребує негайного вирішення на державному рівні.

ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ СТАТТІ

На основі вищезазначеного можна констатувати, що метою даної статті є висвітлення рівнів профілактичної роботи з питань ВІА/СНІДу серед молоді та повноваження урядових структур, відповідальних за здійснення молодіжної політики у сфері протидії епідемії ВІА/СНІДу в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах соціальної напруженості та розшарування суспільства, різкого падіння життєвого рівня населення та інших наслідків кризового періоду сьогодні саме молодь є однією з найбільш соціально уразливих груп населення, яка, з одного боку, є майбутнім будь-якої держави, її економічним, демографічним, культурним потенціалом, а з іншого боку — постає перед великою кількістю особливих проблем, що виникають унаслідок процесів входження в нове соціальне середовище та опанування нових соціальних ролей, бажання випробувати нові та часто ризиковані переживання, схильності до нездорового способу життя, що призводить не тільки до погіршення їх психічної та соціальної адаптації, а й ставить під загрозу особисте загальне та репродуктивне здоров'я, а також здоров'я всього сучасного і майбутнього покоління [1].

Проблеми молоді ХХІ століття все більше привертають увагу людства [6]. Прикро констатувати той факт, що серед великої кількості проблем, які стосуються молоді, є проблема здоров'я, адже, як стверджує Шаламова Л.Ф., молодь — це не тільки сучасне, але й майбутнє суспільства, оскільки у визначений час вона звичайним шляхом замінить старші покоління в різних сферах суспільного виробництва [10, с.112].

На основі результатів ряду досліджень встановлено, що сучасний стан здоров'я молоді, який з року в рік погіршується, зумовлений не лише низьким еко-

номічним рівнем сімей, фізичними та психоемоційними навантаженнями, а й наявністю стресових ситуацій та іншими чинниками. Провідну роль відіграють і виявлені ознаки кризових явищ в ідеологічній та духовній сферах підлітків та молоді, наявність поширення шкідливих звичок та ризикової поведінки серед цієї категорії [2, с. 29].

Динаміка інфікування свідчить, що ураження вірусом поступово виходить за межі так званих уразливих груп — споживачів ін'єкційних наркотиків, жінок секс-бізнесу, чоловіків, які мають секс із чоловіками — і дедалі більш поширюється з-поміж загальної популяції: серед груп-містків, статевих партнерів наркозалежних осіб та жінок секс-бізнесу.

У науковій літературі пропонується низка стратегій профілактичного втручання із запобігання поширенню ВІА/СНІДу у молодіжному середовищі. Традиційно стратегії профілактики поділяють на: первинні — спрямовані на усе населення, вторинні — ті, що фокусуються на роботі з групами підвищеного ризику, та третинні — запобігання поширенню вірусу від людей, які вже ним уражені [11, с. 161]. Так, американський дослідник С. Ноар класифікує превентивні стратегії за рівнем впливу: від індивідуального (вузького) до структурного (широкого), а також додає превентивне лікування як рівень втручання [12].

Відмінною особливістю втручання на індивідуальному, груповому та громадському рівнях є прямий вплив на поведінку учасників. Водночас втручання на структурному рівні передбачає непряме стимулювання до зміни поведінки через розширення доступу до засобів профілактики та діагностування. У свою чергу, медичні втручання сприяють поширенню практик, які попереджають передачу інфекції від заражених людей [9, с. 152].

Основним шляхом передачі вірусу в багатьох країнах світу є ризикована сексуальна поведінка. В Україні також статевий шлях передачі останніми роками посідає чільне місце серед усіх випадків інфікування ВІА. Кількісними параметрами для вимірювання ризику поведінки виступає: кількість сексуальних партнерів або кількість статевих актів, кількість незахищених за допомогою презерватива сексуальних контактів, вік початку статевого життя, тип контакту (оральний, вагінальний чи анальний); симптоми інфекцій, що передаються статевим шляхом і спрощують передачу ВІА-інфекції; вживання алкоголю (фактор, що стимулює до вступу в небезпечні сексуальні стосунки та здійснення ін'єкцій наркотику зі спільного інструментарію, що підвищує ризик інфікування ВІА) [11; 12].

На нашу думку, вагомим проблемою щодо профілактики ВІА/СНІДу в нашій державі є недостатня розвиненість соціального сектора в Україні. Фахова підготовка соціальних працівників у країні розпочалася лише у 90-ті роки минулого століття. Мережа соціальних закладів, зокрема ефективних соціальних програм для реабілітації наркозалежних та людей, які живуть з ВІА, перебуває на початкових етапах становлення: лише в окремих містах функціонують необхідні соціальні служби. Бракує фахівців, здатних розробляти ефективну соціальну рекламу та проводити дієву тренінгову роботу з формування здорового способу життя з урахуванням ціннісних настанов сучасного молодого покоління. Профілактика суспільно негативних явищ — це справа не лише держави, а й родини, в якій виховується дитина чи молода людина. До того ж профілактична робота має розпочинатися не в підлітковому віці, якому притаманні прояви бунтарства та заперечення цінностей, а у ранньому дитинстві. Тому актуальності набуває робота з батьками, спонукання їх до обговорення з дітьми ризиків для здоров'я, контролю за поведін-

ВИСНОВКИ

кою та проведенням вільного часу, створення довірливої атмосфери в суспільстві, дотримання сімейних цінностей усіма членами родини. Такий підхід має бути забезпечений як належною літературою, так і активною роботою соціально-психологічних консультативних центрів для батьків груповий рівень профілактики ВІА) [9, с. 158].

Згідно з Національною програмою забезпечення профілактики ВІА-інфекції, допомоги та лікування ВІА-інфікованих і хворих на СНІД на 2004—2008 роки, на Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту поклалися обов'язки щодо проведення інформаційно-просвітницької роботи: впровадження інформаційно-просвітницьких програм, інтерактивних форм роботи для здобуття знань і формування життєвих навичок щодо зменшення вразливості до інфікування ВІА у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах, на підприємствах та в установах; а також сприяння в оприлюдненні соціальної реклами в електронних та друкованих засобах масової інформації. Загальнодержавна програма забезпечення профілактики ВІА-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІА-інфікованих і хворих на СНІД на 2009—2013 роки підтверджує ці повноваження структур Міністерства. Якщо розуміти державну молодіжну політику як таку діяльність уряду, що спрямована на створення необхідних соціально-економічних, політико-правових, організаційних умов і гарантій для соціального становлення, розвитку і вдосконалення як окремої людини, так і всього молодого покоління [1], то цілком логічно, що громадський та структурний рівень профілактичних програм з протидії епідемії ВІА/СНІДу, яка зачепила передусім молоді, віднесено до повноважень ключового суб'єкта такої політики. Проте структури Міністерства фактично задіяні до усіх п'яти рівнів профілактичних програм, про що свідчить аналіз відомчої статистики. До цих же рівнів залучені також інші державні структури — Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, Державний департамент України з виконання покарань, Міністерство внутрішніх справ України, Національний комітет з протидії соціально небезпечним хворобам, Міністерство юстиції України, що породжує проблеми політичної відповідальності, міжвідомчої взаємодії та консолідації зусиль.

Аналіз нормативної бази доводить, що Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту та його структурні підрозділи покликані відігравати важливу роль у протидії епідемії ВІА/СНІДу, поширеній у молодіжному середовищі. До обов'язків цих ключових суб'єктів державної молодіжної політики віднесено проведення інформаційно-просвітницької роботи та надання широкого спектру послуг, що відповідають усім п'яти рівням профілактики ВІА. Відомча статистика свідчить, що така робота проводиться. Проте дані соціологічних досліджень демонструють неадекватну якість профілактичної роботи серед молоді. Це виявляється у її недостатній обізнаності з тематики ВІА/СНІДу, недотриманні безпечної поведінки, а також у відсутності надання належних послуг. Дублювання та невизначеність інституційних повноважень суб'єктів політики щодо протидії епідемії ВІА/СНІДу, невідповідність очікувань, результатів та наслідків втілення профілактичних програм серед молоді дає підстави вести мову про потребу в комплексному осмисленні проблем профілактики ВІА/СНІДу у молодіжному середовищі.

З метою запобігання поширенню епідемії ВІА/СНІД доцільно періодично здійснювати аналіз стану епідемії, підводити підсумки проведеної роботи, вивчати інноваційний досвід — як вітчизняний, так і зарубіжний. Лише постійний моніторинг поширення епідемії та заходів протидії їй сприятиме пошуку ефективних шляхів профілактики ВІА/СНІДу.

Отже, розв'язання проблеми боротьби з ВІА/СНІДом серед молоді, в першу чергу, повинно поліпшити демографічну ситуацію в Україні, створити необхідні умови для покращення соціально-побутового та економічного становища молоді, молодих сімей та одиноких громадян. Актуальним та доцільним, на нашу думку, є подальше розроблення, вдосконалення та втілення у практику принципів психосоціальної адаптації, профілактики ВІА/СНІДу серед молоді, що допоможе їй зберегти власне здоров'я, реалізувати свій репродуктивний потенціал та стати повноцінним членом суспільства.

Література:

1. Бацилева О.В. Репродуктивне здоров'я молоді: особливості та шляхи покращення.
2. Бояркина Ю.В. Культура здоров'я как фактор развития социально-демографической ситуации в современном российском обществе / Ю.В. Бояркина // Вопросы культурологии. — 2007. — № 7. — С. 29—33.
3. Головатий М.Ф. Соціологія молоді: курс лекцій / М.Ф. Головатий. — К.: МАУП, 2006. — 304 с.
4. Головаха Є.І., Паніна Н.В. Соціальне самопочуття населення України // Українське суспільство на порозі третього тисячоліття / За ред. М.О. Шульги. — К.: Ін-т соціології НАН України, 1999. — С. 398—409.
5. Гришаєва І.В. Статевоспецифічні особливості психологічних факторів ризику інфікування ВІА/СНІДом: автореф. дис. канд. психол. наук / І.В. Гришаєва. — К., 1998. — 17 с.
6. Кербаль М. Зарубіжний досвід формування нормативно-правової бази щодо молодіжної політики // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. — Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2008. — Вип. 13. — С. 123—129.
7. Комплексна зовнішня оцінка національних заходів з протидії епідемії ВІА/СНІДу в Україні: Зведений звіт. Варіант "0". — К., 2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unaids.org.ua/evaluation/users>.
8. Лапаєнко С.В. Формування ціннісних орієнтацій підлітків на здоровий спосіб життя. Ін-т проблем виховання АПН України — К., 2000. — 18 с.
9. Семигіна Т. Профілактика ВІА/СНІДу серед молоді: від теорії до реальності // Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. — 2010. — № 3. — С. 150—161.
10. Шаламова Л.Ф., Студенческая молодежь и государственная молодежная политики Социально-гуманитарные знания // Научно-образовательное издание. — 2007. — № 4. — С. 112—129.
11. Vliet C. The effectiveness of HIV prevention strategies under alternative scenarios: Evaluation with the STDSIM model / C.Vliet, K. K. Holmes, B Singer., J.F. Habbema // Confronting AIDS: Evidence from the Developing / Eds. Ainsworth M., Franssen L., Over M. — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1998. — P. 207—237.
12. Noar S.M. Fact sheet. Behavioral Interventions for Reducing Sexual Risk Behavior / S.M. Noar [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.indiana.edu/~aids/factsheet21.pdf?
13. Cassels S. Mathematical Models for HIV Transmission Dynamics Tools for Social and Behavioral Science Research / S. Cassels, S.J. Clark, M. Morris // Journal of Acquired Immune Deficit Syndrome. — 2008 — Vol. 47. — P. 34—39.
14. Oster E. Sexually transmitted infections, sexual behavior, and the HIV / AIDS epidemic / E.Oster // The Quarterly Journal of Economic. — 2005. — May. — P. 467—515.

Стаття надійшла до редакції 14.08.2012 р.